

Miljøverndepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Oslo 28.juni 2002
J.nr 306 / 02

Høringsuttalelse om NOU 2002 : 1 Fortid former framtid.

Fortidsminneforeningen er tilfreds med at det nå foreligger en utredning som omhandler det brede spekter av spørsmål som knytter seg til kulturminnevern. Foreningen ser fram til at arbeidet videreføres i en stortingsmelding, og den politiske debatt som da kan komme.

Vi erfarer stadig at kulturminnevern er noe "alle" vil ha, men som få politikere makter å prioritere. Her skal vi umiddelbart understreke at de initiativ miljøvernminister Børge Brende har maktet å gjennomføre er positivt registrert. Vi har derfor store forventninger til Miljøverndepartementets stortingsmelding om kulturminnevernet!

Fortidsminneforeningen vil spesielt fokusere på Kulturminnefondet. Denne saken har stått sentralt for foreningen og vi finner det derfor naturlig å kommentere en del sider ved fondet generelt, og den måten det kan tenkes bygget opp på.

Fortidsminneforeningen gjennomførte en rundbordkonferanse om saken i mai 2002. Ved den anledning framkom en rekke synspunkter som vi inkluderer her.

Utredningen tar opp viktige problemer og fokuserer på mangfoldet og den store kulturelle variasjon innen kulturminnevernet. Fortidsminneforeningen er svært glad for at man har anlagt et bredt perspektiv på feltet, men vi vil samtidig understreke at man ikke reduserer vektleggingen av det "smale" kulturminnefeltet.

Vi stiller oss bak forslaget til Oslo og Akershus avdeling av Fortidsminneforeningen, som etterlyser en sterkere prioritering av de mange forslag til tiltak i utredningen. Vi vil spesielt peke på at kulturminnevernet i de store byene har andre og større utfordringer enn de som erfares i rurale strøk. Ønsket om et sterkere fokus på effekten av de kraftige endringsprosessene som finner sted i byene er for svakt vektlagt i utredningen.

Miljøverndepartementet la våren 2002 fram Stortingsmelding nr. 23: Bedre miljø i byer og tettsteder. Her ble forholdet til kulturminnevernet bare i noen grad berørt, og Fortidsminneforeningen understreket i sin høringsuttalelse, at kulturminnene, i større grad må trekkes inn som forutsetning for bærekraftig utviklingen av våre byer og tettsteder. Vi vil be om at disse forhold blir grundig behandlet i den kommende stortingsmelding.

Hvordan legge til rette for en aktiv bruk og ivaretagelse av mangfoldet i kulturarven

De gode eksemplene, kunnskap og opplysning.

Utredningen legger vekt på det brede perspektiv i kulturminnevernet. Vi tror dette er helt sentralt, dersom man ønsker å skape en større forståelse for verdien av kulturminner. Kulturminnene skal i så stor grad som mulig kunne tas i bruk, men hele tiden med det perspektiv at arven skal videreføres.

I dette perspektiv er det et stort behov for informasjon om de mange gode eksemplene, kunnskapen omkring disse og bredden i hva vi mener er verdifullt å verne for etterselekten.

Kulturminner og kulturmiljøer som grunnlag for verdiskaping

Økte ressurser

De foreliggende økonomiske rammer for kulturvernfeltet er i dag så trange at man er uten mulighet til å gi de fredede og vedtaksfredede anleggende nødvendig vedlikehold. Dette er dokumentert, uten at det til nå er kommet nye midler på bordet. Denne tilstanden fører uvegerlig til at det ikke skapes positive holdninger til kulturvernet. Dersom man skal ha noen mulighet til å vinne fram i kampen for kulturvernet, må det etableres alternative finansieringskilder til dem som finnes i dag. Disse må være innrettet mot det brede kulturvernet, og ha til hensikt å løse ut midler fra andre offentlige og private kilder.

Fortidsminneforeningen er enig i den foreslåtte tredeling av tilskuddsordningene:

- Tilskuddsmidler
- Kulturminnefond
- Særregler for kulturminner og kulturmiljøer i skatte- og avgiftsregelverket.

Vi vil understreke at opptrappingen må skje på alle feltene samtidig, og at etableringen av et fond ikke kan eller skal, erstatte de øvrige tiltak.

Norsk Kulturminnefond

Fortidsminneforeningen vil berømme det initiativ og den effektivitet som Miljøvernminister Børge Brende og Bondevik 2-regjeringen har vist i håndteringen av Norsk kulturminnefond. Foreningen mener at regjeringen på denne måten har bidratt til å kompensere de forsinkelser som har hemmet opprettelsen av fondet i årene som har gått. Dette er prisverdig!

Når dette er sagt, vil foreningen sterkt understreke at den foreslåtte størrelsen på fondet i svært liten grad står i forhold til de utfordringer som fondet kommer til å stå framfor. Foreningen mener derfor at det er av største betydning at det blir uttrykt mål for oppbygging av fondets kapital i årene som kommer, med det siktemål å minst ha nådd kulturminneutvalgets anbefalte størrelse (100 millioner kroner i avkastning årlig) i løpet av budsjettåret 2005.

Det er også et faktum at regjeringens omtale av forslaget i St.prp nr. 63 (2001-2002), kapittel 1432, er svært begrenset i sin omtale av en rekke viktige sider av fondets institusjonelle innretning og fondets framtidige arbeidsmåte. Disse forhold må gjøres til gjenstand for bred høring.

Man kan skissere følgende hovedproblemstillinger i denne saken:

- Fondets finansielle størrelse
- Fondets institusjonelle forhold til staten
- Fondets virkeområde
- Fondets støttemodeller
- Forholdet mellom fondskapital og annen kapital i prosjekter

Det er et gjennomgående trekk at Regjeringens forslag i revidert nasjonalbudsjett ikke *drøfter* ulike alternativer i disse sammenhengene, at man er lite presis i omtalen av de løsninger som foreslås og at man i varierende grad foreslår løsninger som er i pakt med sentrale innspill fra viktige aktører, hva enten de stammer fra NOU 2001:1 eller frivillige organisasjoner som Fortidsminneforeningen.

Fortidsminneforeningen vil også understreke at Norsk kulturminnefond i høyeste grad er et nybrottsprosjekt i norsk sammenheng. Dette innebærer at det alltid vil hefte et moment av usikkerhet ved den modell man legger til grunn for konstruksjonen. Foreningen mener dette krever at hele prosjektet blir evaluert - og i forlengelsen av dette, eventuelt justert - i løpet av relativt kort tid. Regjeringens forslag, slik det i dag fortoner seg, sier ingenting om en slik fremtidig evaluering. Foreningen mener Stortinget bør legge inn en slik evalueringsprosess etter at fondet har vært virksomt i to eller tre år.

Fondets finansielle størrelse

Regjeringen foreslår å sette av en fondskapital på 200 millioner kroner til Norsk kulturminnefond i revidert nasjonalbudsjett 2002. Dette vil trolig gi seks millioner kroner til fordeling til prosjekter i 2003 og 12 millioner kroner til fordeling årlig fra 2004. Regjeringens forslag sier ingenting om en eventuell styrking av fondet på sikt.

Regjeringens forslag står i skarp kontrast til kulturminnefondets innstilling, hvor man anbefalte et fond av en slik størrelse at avkastningen ble på 100 millioner kroner årlig. Med samme beregningsmåte som regjeringen har benyttet, vil det forutsette en fondskapital på over 1,6 milliarder kroner.

Regjeringen legger i sitt forslag vekt på målsettingen om å redusere det årlige tapet av kulturminner i Norge - anslått til en prosent av den totale kulturminnebestanden - i sitt forslag om opprettelse. Det er liten grunn til å tro at en årlig pott til fordeling i størrelsesorden seks og 12 millioner kroner vil ha nevneverdig effekt i forhold til dette tapet. Hvis man skal stå ved målsettingen om å halvere tapet, er det *som et minimum* nødvendig å bygge fondet opp til Kulturminneutvalgets nivå.

Fortidsminneforeningen mener derfor at man må bygge opp fondet over en periode, etter en plan fastsatt av Stortinget. Planen må ha som utgangspunkt at fondet innen utgangen av 2005 *minst* må ha kommet opp i en størrelse som gir Norsk kulturminnefond mulighet til å gi en samlet støtte på 100 millioner kroner årlig.

Fortidsminneforeningen er selvfølgelig innforstått med at man underveis må få godtgjort at det finnes ikke-statlig kapital til å matche de tilskudd som fondet med en slik kapitalbase vil kunne yte. Foreningen mener at fireårsperspektivet er gunstig i denne sammenheng, siden dette gir muligheter til justering underveis i forhold til erfaringer man bygger seg opp i løpet av de første virkeårene. Man vil derfor kunne avstemme fondets størrelse etter den ikke-statlige partsfinansiering som finnes, alternativt endre forutsetningene for samvirket mellom ikke-statlig finansiering ("egenkapital" i prosjekter) og fondsfinansiering. Foreningen understreker at spørsmålet om tilfanget av ikke-statlig kapital til prosjekter i høy grad vil påvirkes av om man tillater at ikke-statlig finansiering fra offentlig sektor (i første rekke fra kommuner og fylker) også kan være egenkapital i prosjekter.

Fondets institusjonelle forhold til staten

De rent juridisk/institusjonelle spørsmålene knyttet til opprettelsen av Kulturminnefondet er bare kort beskrevet i regjeringens forslag. Det foreslås at fondet får sitt eget styre, oppnevnt av Miljøverndepartementet, og at fondskapitalen plasseres som kontolån til statskassen. Det nevnes at de pengene styret skal disponere til fondets virksomhet "foreslås bevilget" i statsbudsjettet for 2003.

Det ser ut som om regjeringens forslag til organisering av kulturminnefondet gjør det mulig for Staten å "ta tilbake" akkumulert fondskapital (jf. formuleringen "Det foreslås (...) at fondskapitalen plasseres som kontolån til statskassen.") Som en konsekvens av "kontolånmodellen" vil det måtte treffes årlige beslutninger i forbindelse med statsbudsjettet om Kulturminnefondets pengebruk i kommende budsjettår.

Fortidsminneforeningen mener det vil være en styrke for kulturminnevernet om Kulturminnefondet i størst mulig grad fristilles fra staten (og enkeltaktører i kulturminnevernet) og - med unntak av bevilgningene til fondskapital - frikobles fra statsbudsjettprosessene. Vi ønsker på samme måte at bevilgningene til Kulturminnefondet skal være "automatisk fredet" til fondets bruk - og er derfor motstander av alle muligheter til å tilbakeføre kapital fra fondet til staten.

Disse hensyn vernes best dersom Kulturminnefondet organiseres som en stiftelse.

En stiftelse er en selvstendig juridisk enhet. Den etableres ved at en gitt formuesverdi, gjennom en rettslig disposisjon, blir stilt til rådighet for et bestemt formål. En stiftelse er en selveiende institusjon. Den har ingen eiere som kan utøve eierrådighet over den. Stiftelser forvaltes av egne organer, oftest et styre. Styret kan suppleres med andre organer, eksempelvis en daglig leder, rådgivende organer o.l. Lovgrunnlaget for stiftelser er en egen lov. Utover dette reguleres virksomheten av de vedtekter som blir fastsatt av stifteren i forbindelse med etableringen. Slike vedtekter kan være knappe eller omfattende, alt etter hva stifteren anser som nødvendig. Stiftelser har regnskaps- og revisjonsplikt. Stiftelser er videre underlagt løpende tilsyn fra offentlige myndigheter. Den kapital som tilføres stiftelsen ved

etableringen vil, gjennom vedtektene, kunne båndlegges helt eller delvis, f.eks. slik at kun avkastningen, eventuelt deler av denne kan disponeres for formålet. Kapitalgrunnlaget kan økes ved å holde tilbake deler av avkastningen, eventuelt gjennom tilførsel av ytterligere kapital. Ved etableringen fastsettes stiftelsens vedtekter, herunder formålet og de organer som skal forvalte stiftelsen.

Fortidsminneforeningen vil argumentere for en modell hvor staten oppnevner et flertall av medlemmene i styret, gjerne også lederen av styret, og de frivillige organisasjonene innen kulturminnevernet de resterende.

Fortidsminneforeningen ønsker også at det i tilknytning til stiftelsen blir oppnevnt et faglig rådgivende organ som i størst mulig grad skal gjenspeile bredden av aktører i kulturminnevernet.

Fondets virkeområde

Om begrepet "kulturminne" og "hele kulturminnefeltet"

Regjeringen foreslår i revidert 2002 at kulturminnefondet "skal dekke hele kulturminnefeltet".

I utgangspunktet er det grunn til å gå nærmere inn på regjeringens formulering om at fondet "skal dekke hele kulturminnefeltet". Dette må bety at alle kulturminner i teorien skal kunne få støtte fra fondet hvis finansieringskravene oppfylles.

Riksantikvaren definerer kulturminner som *sporene etter alt mennesker har skapt*. I et nylig fremlagt forprosjekt for Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD) om Statens kulturhistoriske eiendommer defineres kulturminner som *"alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til"*.

Det går også fram av regjeringens forslag at man, naturlig nok, inkluderer kulturmiljøer i begrepet "hele kulturminnefeltet". Riksantikvaren definerer kulturmiljøer som *de omgivelsene kulturminnene er en del av*. I AADs forprosjekt defineres det slik: *"Områder hvor kulturminner inngår i en større helhet eller sammenheng, som for eksempel områder og bygningsmiljøer i byer og tettsteder og jord-, skog- og seterlandskap"*.

Det er heller ikke gjort noen sontring mellom faste og løse kulturminner i regjeringens forslag om kulturminnefond, slik at man må kunne anta at regjeringen mener at begge kategorier skal kunne nyte godt av tilskudd fra fondet.

Fortidsminneforeningen vil nødig skape dramatikk om fondets uhyre brede, til det altomfattende grensende, virkeområde. Slik det nå ser ut, vil ethvert kulturlandskapstiltak, ethvert privat hus, ethvert forsamlingslokale og lignende, i teorien favnes av fondets virksomhet.

Regjeringen bruker i sin tekst i revidert begrepet "verneverdige kulturminner og kulturmiljøer". Dette kan være et utgangspunkt for en innsnevring av virkefeltet, selv om svært mange spørsmål reiser seg også i forlengelsen av dette.

Foreningen er ikke i tvil om at man på ett eller annet tidspunkt må komme fram til et snevrere sett av kriterier, som i det minste angir et "kjerneområde" for fondets virksomhet. Slik vi ser det er spørsmålet om denne utfordringen skal angripes proaktivt, eller om det skal presse seg fram etter hvert. Foreningen foretrekker det første. Dette støtter kravet om å løfte spørsmålet om Kulturminnefondets konstruksjon og virke ut av revidert nasjonalbudsjett og over i en egen stortingsproposisjon.

Fortidsminneforeningen er i utgangspunktet villig til å drøfte grensene for kulturminnefondets virksomhet fordomsfritt. Men vi understreker at jo bredere virkefeltet er, jo mer utilstrekkelig virker den foreslåtte fondskapitalen på 200 millioner kroner.

Fortidsminneforeningen vil understreke at den anser det som selvfølgelig at prosjekter knyttet til statens kulturhistoriske eiendommer ikke skal kunne få støtte fra Kulturminnefondet.

Fortidsminneforeningen er under alle omstendigheter tilhenger av at flerårige "tematiske" programmer skal bli viktige i Kulturminnefondets virksomhet. Dette vil gi fondet anledning til å systematisk ta for seg store utfordringer og satse langsiktig på disse gjennom en rekke av år. Det kan for eksempel være aktuelt med egne programmer for kystkultur, samiske kulturminner, kirker, kulturlandskap, kulturminner i byer osv.

Begrepet kulturminner knytter i utgangspunktet an til den materielle sfære. Regjeringens forslag er ikke eksplisitt når det gjelder hvorvidt kunnskapsoppbygging, formidling etc. skal kunne inngå i prosjekter som får støtte fra fondet.

Om fredede kulturminner som en del av fondets virkeområde

Regjeringen går inn for at minst 1/3 av fondets avkastning over tid skal nyttes til fredede kulturminner og kulturmiljøer (med særskilte ordninger for samiske kulturminner). Med litt godvilje kan dette sies å være i pakt med kulturminneutvalgets innstilling, som mener at fondet *primært* skal ha sitt virke i forhold til de kulturminner som ikke er fredet.

Fortidsminneforeningen merker seg at det fra regjeringshold eksplisitt sies at det skal være en forutsetning at fondets midler skal være et supplement til Riksantikvarens ordinære tilskuddsordninger.

Foreningen er positiv til at prosjekter knyttet til fredede kulturminner kan få støtte fra Kulturminnefondet, og da gjerne i det rimelige omfang som Regjeringen har foreslått. Fortidsminneforeningen vil imidlertid peke på at de budsjetter Riksantikvaren har til rådighet i forhold til sine ordinære tilskuddsordninger er skandaløst knappe, og at det er behov for en kraftig opptrapping av disse allerede i forbindelse med statsbudsjettet for 2003. Foreningen ber også Regjering og Storting merke seg at kulturminnevernet ikke har til hensikt å akseptere at i fremtiden kommer med mangelfulle bevilgninger til Riksantikvaren under henvisning til muligheten for finansiering av enkeltprosjekter gjennom Norsk kulturminnefond.

Fondets støttemodeller

Ved lesning av Regjeringens formuleringer i forslaget til revidert nasjonalbudsjett kan man lett få inntrykk av at Norsk kulturminnefond utelukkende skal gi tradisjonelle pengetilskudd til prosjekter. Fortidsminneforeningen vil minne om at også lån kan være en effektiv støtte i mange tilfeller, og ber om at det blir gitt en eksplisitt åpning for at Kulturminnefondet også skal kunne yte lån. Dette er i tråd med kulturminneutvalgets anbefalinger.

Det er også ønskelig at Kulturminnefondet skal kunne binde seg opp til å støtte prosjekter gjennom flere år. Dette vil være en stor fordel for kulturminneprosjekter av en viss størrelse. Fortidsminneforeningen ber om at også en slik åpning omtales nærmere. Vi viser i den forbindelse til kulturminneutvalgets formulering i omtalen av et fonds fortrinn framfor en tilskuddsordning: "Midlene behøver heller ikke nyttes innenfor et budsjettår, noe som innebærer større mulighet til å satse også på langsiktige prosjekter."

Forholdet mellom fondskapital og annen kapital i prosjekter

Regjeringens saksframlegg i revidert 2002 ikke er alldeles tydelig når det gjelder hvilke typer kapital som kan regnes som *egenfinansiering* i prosjekter kulturminnefondet skal støtte (vi benytter begrepet egenfinansiering for å betegne den kapital som "prosjekteier" må stille for å kunne få tilskudd fra Kulturminnefondet). Den mest presise - om enn indirekte formulerte - definisjonen på hva man i fondssammenheng anser for å være privat kapital, ligger i formuleringen om at "Fondsmidlene skal utløse midler fra privatpersoner, næringsliv og andre". Hva som menes med "andre" blir ikke utdypet i saksframstillingen.

Dette er et av sakens absolutte kjernespoørsmål. Fortidsminneforeningen har tidligere tatt til orde for at man velger en bred definisjon av hva som kan gjelde som egenfinansiering i prosjekter.

Foreningen mener at det er riktig å åpne for at offentlig kapital som ikke kan betegnes som statlig inkluderes som kvalifiserende egenfinansiering i prosjekter, i tillegg til de finansieringskilder som åpenbart kvalifiserer i henhold til Regjeringens opplegg: næringsliv, privatpersoner, ideelle stiftelser og fond, frivillige organisasjoner også videre. Dette ville kunne utløse et betydelig antall verneprosjekter rundt om i landet, samt aktivisere kommuner og fylker sterkere i kulturminnevernet. Begge deler må være ønskelig fra et kulturminnesynspunkt. Et slikt opplegg vil også være i harmoni med myndighetenes ønske om å bringe kommunesektoren mer aktivt med i kulturminnearbeidet.

Foreningen merker daglig de negative konsekvensene av primær- og fylkeskommunenes finansielle nedprioritering av tiltak innen kulturminnevernet. Foreningen har merket seg at det fra statlig hold kontinuerlig snakkes om incentiver i denne sammenheng, uten at slike blir gitt i særlig stor grad. Foreningen mener at en åpning for at kommunal og fylkeskommunal kapital kan inngå som egenfinansiering i kulturminnefondsprosjekter vil gi en kraftig stimulans til økt aktivitet innen det lokale kulturminnevernet.

Fortidsminneforeningen mener at det er naturlig at man fra opprettelsen av gjør det helt klart at statlig kapital ikke skal kunne gå inn som egenkapital i prosjekter. Foreningen har

imidlertid merket seg at det nå kommer en rekke tilskudd fra Den europeiske union til kulturminneprosjekter hvor norske kulturminner inngår (jf. EUs kulturprogram Kultur 2000). Fortidsminneforeningen vil i utgangspunktet stille seg positiv til at slik kapital kan inngå som egenfinansiering i prosjekter som også støttes av kulturminnefondet.

Man skal videre være klar over at en snever definisjon av hva som kan være egenkapital i prosjekter vil gi Kulturminnefondet en kraftig geografisk slagside. Tilgangen på snevert definert "privat kapital" (fra næringsliv, stiftelser og fond, mesener osv.) finnes i større monn i våre byer, og allerhelst da i våre største byer. En åpning for at kommuner og fylker skal kunne bidra til egenkapital i prosjekter, vil bidra til at rammevilkårene for de som vil dra i gang kulturminnefondsprosjekter vil bli likere i hele landet. Foreningen mener at dette absolutt er å foretrekke.

Foreningen merker seg at regjeringen legger opp til at egeninnsats i form av arbeidstimer skal kunne utløse tilskudd fra Kulturminnefondet (jf. formuleringen: "Det skal vedtektsfestes at styret skal prioritere prosjekter som gir synergieffekter, som utløser private midler eller *betydelig egeninnsats*". (Vår kursivering)). Det bør imidlertid klarlegges om slik egeninnsats alene skal kunne regnes som "egenfinansiering". Hvis så ikke skal være tilfelle må det klarlegges hvor stor andel av egenfinansieringen slik arbeidsinnsats skal kunne utgjøre.

Foreningen ønsker det også klarlagt om realtyelser av typen gratis materialer, stillas, håndverkertjenester etc, skal kunne regnes som egenfinansiering (beregnet etter markedspris) i et prosjekt.

Vi vedlegger den utredning Fortidsminneforeningen lot utarbeide til rundbordskonferansen om omfanget av ikke-statlig kapital som kan inngå i prosjekter støttet av Norsk Kulturminnefond.

Eiernes og brukernes rolle og situasjon i kulturminnearbeidet.

Fortidsminneforeningen vil mene at utredningen har maktet å komme med en rekke gode forslag til forbedringer til den hverdag som de mange eiere og brukere erfarer. Vi vil allikevel understreke at skal situasjonen som en i dag opplever er meget langt i fra god. Dette er ikke bare en følge av mangel på praktisk støtte, men også ofte de holdninger en møter i fra offentlig forvaltning. Utredningen vektlegger likeverdet mellom eiere og forvaltning, og det er en begynnelse.

Partnerskap og samarbeid.

De frivillige kulturvernorganisasjonene omfatter et betydelig lokalt og regionalt nettverk. Disse organisasjonene har i de siste 25 årene økt i bredde og omfang, og har nå til sammen omkring 200 000 medlemmer.

Utvalget konkluderer med at det offentlige verken har mulighet til, eller ser det som ønskelig, at det offentlige tar seg av kulturminnene. Dette er selvsagt, da det store antall kulturminner i dag eies av enkeltpersoner eller organisasjoner. Frivillig arbeid vil derfor spille en helt avgjørende rolle i kulturminnepolitikken, og der en av det offentliges viktige oppgave blir å etablere gode rammer for det frivillige arbeid.

De frivillige representerer betydelig kompetanse og kapasitet, og spiller en viktig rolle som "vaktbikkje" og samarbeidspartnere på det lokale plan. En utvikling av dette nettverket, vil kunne gi en tilførsel av fagkapasitet og -kunnskap som det ikke er mulig å skaffe over de offentlige budsjetter. I dag kjennetegnes det frivillige apparat av liten administrativ kapasitet. Dette reduserer evnen til å utnytte den interesse som faktisk foreligger for slikt arbeid. Utfordringen må være å videreutvikle det regionale leddet, og skaffe økonomiske midler til drift av et slikt koordinerende ledd mellom de frivilliges organisasjonene. Erfaringene fra husflidsbevegelsen viser at en slik satsing kan bety mye for utviklingen på det lokale og regionale plan.

Fortidsminneforeningen og Landslaget for lokalhistorie er i ferd med å utvikle et nærmere samarbeid for å utnytte hverandres sterke sider. Et slikt nettverk vil danne en "førstelinj" der man lokalt kan fungere som pådrivere i kulturvernarbeidet.

Det arbeides også med å etablere et nettverk mellom en rekke frivillige organisasjoner som arbeider med forskjellige sider av kystkultur i "Kystnettverket".

Disse initiativ indikerer en klar vilje hos det frivillige til å danne samarbeidskonstellasjoner som er egnet til å løse aktuelle oppgaver i det sivile samfunn, men vi ønsker en dialog med det offentlig, om hvordan dette kan løses til beste for kulturminnevernet.

Kompetanseoppbygging og utdanning.

Foreningen erfarer at dette er et meget sentralt felt, og at behovene for fagkompetanse og utdanning er meget betydelige. Alle prosjekt har et element av kompetanseoppbygging. Vi vil derfor foreslå at man i større grad søker å stimulere til oppbygging og overføring av kunnskap direkte gjennom hvert enkelt prosjekt, og at det stilles betingelser om dette ved offentlig finansiering av prosjekter. Foreningen har gode erfaringer med dette fra diverse dugnader og kurs.

Forsterket Plan- og bygningslov

Arbeidet med kommunenes arealbruk og byggesaker skjer i det alt vesentlige gjennom Plan- og bygningsloven. Økt delegering av kulturminnevernfeltet til kommunene forutsetter at eksisterende lov forsterkes på en rekke punkter. Dette gjelder spesielt dispensasjonspraksisen innen spesialområder regulert til bevaring der kommunene ofte uthuler sine egne verneplaner, ved å gi dispensasjon på tvers av planens intensjon.

Byggesaksbestemmelsene knyttet til vedlikehold, utbedring og riving er primært rettet mot helse, miljø og sikkerhet. Vi erfarer at man i slike saker ofte ender en opp med vedtak som går på bekostning både av kulturhistoriske og estetiske verdier.

Loven må brukes mer aktivt som redskap for bevaring enn det som er tilfellet nå, slik at det etableres en vesentlig bedre balanse mellom utbygging og bevaring.

Overføring av økt ansvar for kulturvernfeltet til kommunene må derfor ikke skje før nødvendige revisjoner av Plan- og bygningsloven er gjennomført.

Samordning mellom kulturminneloven og plan- og bygningsloven

NOU 2002:1 fremmer på dette området et forsvar for de som vil fjerne kulturminner og fratar kulturminnene det lille forsvaret de har i dette landet under henvisning til at det må bli enklere og lettere. Systemet omkalfatres og alternativet er ikke utredet. Sikkerhetsventilene oppheves og lovverket legges åpent for politisk omkamp. Enkelte politiske strømninger ønsker ikke noe lovfestet kulturminnevern, det vil føre til flere konfliktsaker, høyere støynivå, konfliktene vil trekke ut i tid og bitrere og steilere blir frontene. Det frivillige kulturminnevernet vil slites ut i ubetalte og langvarige fronter. Man glemmer at jussen er limet samfunnet bindes sammen av. Fortidsminneforeningens er bekymret for at en samkjøring av Kulturminneloven og Plan og bygningsloven kan svekke den nødvendige langsiktighet som forutsettes gjennom fredningsinstituttet.

Ordningen med dispensasjonsrutine i planprosessen vedr. automatisk fredede kulturminner må ikke videreføres til å omfatte vedtaksfredede kulturminner slik NOU 2002:1 signaliserer (side 95). Vi er bekymret for at hele fredningsinstituttet vil svekkes vesentlig ved endring av dispensasjonsadgangen og samkjøring med planprosessen slik det antydes. Bak vedtaksfredninger ligger nøye utvelgelse og en omstendelig demokratisk prosess. Det er et fåtall kulturminner i Norge som er vedtaksfredet. De vedtaksfredede objektene er få og godt kjent slik at de ikke utgjør noen uforutsigbar størrelse i kommunale planprosesser. Retten til å gi vesentlige dispensasjoner fra vedtaksfredning bør fortsatt ligge hos Riksantikvaren og omfattes av formaliteter som er alvoret likeverdig. Fortidsminneforeningen ber om at bevaring generelt i stedet sikres mer langsiktige kår. Våre kulturminner er ikke fornybare ressurser.

Automatisk fredede kulturminner er jordfunn som kan ha liten eller stor verdi. Ingen vet før det er funnet. Vedtaksfredning innebærer en lang prosess med demokratisk deltagelse og nøye faglige vurderinger. Da dreier det seg gjerne om bygninger og kulturmiljøer. Objekter fra den nære fortid som er håndverks produkter som aldri kan gjenskapes og ofte er viktige kjente deler av våre nærmiljøer.

Vi vet alle at kommunale planer følger konjunktorene og press fra kortsiktige næringsinteresser kan få politikere i lokalmiljøet til å fatte skjebnesvangre raske beslutninger på tvers av velgernes interesser og ønsker. det er slike beslutninger som da vil ligge til grunn for om Lade gård eller Yttersø gård skal avfredes og rives til fordel for en ny motorvei eller et kjøpesenter.

Vi har også sett til fulle at fylkeskommuner ofte ikke tar kulturvernforpliktelsene sine alvorlig. Ofte ønsker de fred og ro fremfor konfliktsaker. Vi skal være klar over at administrasjonene overstyrer fagavdelingene og ofte nekter å ta saker fylkeskommunene er forpliktet til å ta i henhold til delegasjon og lovverk. Mange automatisk frede kulturminner forsvinner uten riktig vurdering fordi den regionale faginstansen vender ansiktet bort. I Yttesøssaken nektet fylkeskommunen å gjøre sin lovpålagte jobb fordi den var for plagsom. Det regionale leddet er svakt, dels fordi kommunelovreformen av 1992 ga administrasjonen stor makt over fagavdelingen. Politikerne manipuleres ofte til standpunkter de egentlig ikke ønsker. En undersøkelse Riksantikvaren gjorde i fjor viser at innsigelser vedr. vedtaksfredede bygninger omtrent ikke finnes. Sakskomplekser underslås og forskrifter følges ikke. Dette er alvorlig, men det alvorligste er at offentligheten ikke informeres slik at politisk reaksjon inntreffer.

Kommuneprosjektet.

Fortidsminneforeningen stiller seg i utgangspunktet positiv til et sterkere engasjement fra kommunene i kulturminnevernet. Kommunene har i dag ansvar for all arealbruk innen kommunene. Siden 1988 har det vært gjennomført til dels store reformer for å sette kommunene i stand til å håndtere "Miljøvern i kommunene". Arbeidet med det tradisjonelle miljøvernet ble tilført betydelige økonomiske og personellmessige ressurser, og strakk seg over 10-12 år.

Forslaget om delegering av et større ansvar for kulturminnevernet til kommunene, er tenkt gjennomført i perioden 2002-2005. Samtidig forutsettes det en overføring av ansvar for miljøfeltet og landbruket fra fylkesmannen til fylkeskommunen.

Vår erfaring med kulturminnevern på lokalt plan er betydelig, og vi opplever at svært mange av kommunene stiller seg avventende til en slik delegering. I den grad dette er blitt behandlet på politisk plan, stilles det en rekke betingelser. Det har selvsagt sammenheng med kommunenes store variasjon i størrelse, utbyggingspress og faglig kompetanse. Tradisjonelt har kulturminnevernet vært knyttet til de fredede og vedtaksfredede objektene, og bare i mindre grad til det brede kultur- og miljøfeltet. Dette preger enda holdningene i mange kommuner, og det er viktig at man understreker at det er ansvaret for dette **brede kulturminnevernet** man nå ønsker å gi kommunene et større ansvar for.

Fortidsminneforeningen vil allikevel ikke uten videre støtte disse forslagene. Vi er i tvil om en slik delegering vil gagne kulturminnene, og vår begrunnelse er følgende:

Kommunalt fagmiljø

Det store flertall av norske kommuner er små. De vil ikke være i stand til å etablere et faglig miljø ettersom det i dag er meget liten tilgang på faglig kompetanse innen et fagfelt som i utgangspunkt er lite. Vår erfaring tilsier at skal man etablere et fagmiljø, må dette ha en viss størrelse for å sikre faglig kontinuitet og tyngde. Den praktiske realitet gjør at dette må knyttes opp mot regionale museer, eller organiseres i interkommunale samarbeidsmodeller. Et slikt lokalt nettverk må være etablert før ansvaret overføres til kommunene. De kommunene som allerede har slikt fagapparat, eller makter å etablere nye, bør kunne få et utvidet fagansvar.

Regional fagkompetanse

Stortinget har vedtatt at fylkesmannens miljø- og landbruksavdeling skal overføres til fylkeskommunen. Vi er av den oppfatning at en slik overføring ikke er hensiktsmessig før den framtidige rollen til fylkeskommunen er vesentlig mer avklart. Fylkeskommunene har i dag det faglige ansvar for kulturminnevernet på regionalt nivå. Denne kompetansen er i utgangspunktet god, men lider under for liten kapasitet. Denne må bygges ut i tråd med de forutsetningene som ble beskrevet av delegasjonen fra Riksantikvaren i 1990, slik at fylkeskommunene faktisk blir i stand til å utføre de oppgavene som dag er pålagt dem.

I tråd med våre synspunkter om fylkeskommunen generelt, vil vi foreslå at man revurderer plasseringen av kulturminnevernet, og legger dette under Fylkesmannen. Vi er inneforstått med at dette forutsetter en ny debatt om det regionale forvaltningsleddet, men vi mener at

denne debatten bør tas før man gjør kulturvernet til en administrativ kasteball. Den foreslåtte framgangsmåte vil bare skade kulturminnene, og ikke bidra til å nå de miljøpolitiske mål som er satt i "St.meld.nr. 24 Om regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand"

Krav til det kommunale apparat

De kulturhistoriske verdiene vektlegges for lite i det kommunale planarbeidet. Disse verdiene må bli mer synlige i planarbeidet, på linje med andre ikke fornybare ressurser. Det bør stilles krav til at alle kommuner skal:

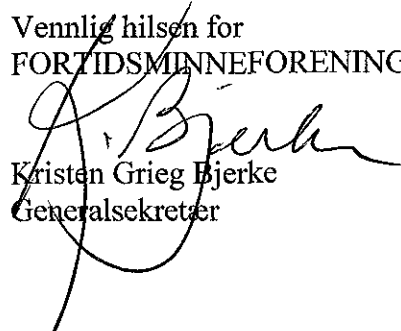
- Etablere kulturvernregistre over kulturminner og kulturmiljøer fra alle perioder i kommunen
- Utarbeide egen kulturvernplan, på kommunedelplannivå
- Utpeke egen saksbehandler med ansvar for kulturvernfeltet
- Kulturvernfeltet skal tillegges et eget politisk organ.

Fortidsminneforeningen har tidligere understreket følgende konklusjoner:

- Reformen må gjennomføres trinnvis
- Reformen må først gjennomføres når de forutsetninger som vi har nevnt er etablert
- De større kommunene som allerede har et utbygget apparat til å håndtere ansvaret for kulturvernfeltet, kan overta dette tidlig i prosessen. De øvrige kommuner bør få overført ansvaret gradvis, og etter hvert som nevnte forutsetninger foreligger.
- Fortidsminneforeningen vil sterkt understreke at rollefordelingen mellom Fylkeskommunen og Fylkesmannen må avklares.
- Forvaltningen av kulturvernfeltet gis en klar statlig ankemulighet.

Foreningens avdelinger vil også oversende egne uttalelser, der de fokuserer på forhold som lokalt oppfattes av spesiell betydning.

Vennlig hilsen for
FORTIDSMINNEFORENINGEN

Kristen Grieg Bjerke
Generalsekretær

Vedlegg: Fortidsminneforeningens utredning om omfang av ikke-statlig kapital som kan inngå i prosjekter støttet av Norsk kulturminnefond.

Fortidsminneforeningens utredning om omfanget av ikke-statlig kapital som kan inngå i prosjekter støttet av Norsk kulturminnefond

1. Statlig sulteforing av kulturminnevernet

Det har i en årrekke vært god gramatikk å hevde at det norske kulturminnevernet er sulteforet.

Rett betenkt stemmer dette faktisk ikke. Norske kulturminnevern holdes temmelig stor grad oppe av frivillige organisasjoner og næringsliv, aktivister og eiere, fond og stiftelser. Man gjør hva man kan, vender på kronene, legger inn noen ekstra dugnadstimer, fordeler penger etter beste evne. Disse aktørene sulteforer så visst ikke, men lar sitt engasjement i fullt monn komme kulturminnene til gode.

Hva det norske kulturminner er sulteforet på, er statlige kroner. Staten lar, i en tid hvor Norge er rikere enn noen sinne før i landets historie, kulturminnearven forbli nedprioritert.

Med bakgrunn i Stortingets behandling av Miljøverndepartementets budsjett for 2000, ble regjeringen bedt om å komme tilbake til Stortinget med en opptrappingsplan for statens kulturminne-engasjement i forbindelse med budsjettet for 2001. Riksantikvaren fikk i oppdrag av Miljøverndepartementet å fremme forslag til hvordan man kan fase inn en opptrapping i statsbudsjettet i perioden fram mot 2010. I det offentlige kulturminneutvalgets innstilling, NOU 2002:1, omtales denne opptrappingsplanen slik i vedlegg 5:

Riksantikvarens innspill til opptrappingsplanen ble lagt fram sommeren 2000 og er revidert i behovsplanen for kulturminnevernet fra oktober 2001. Planen har et 20-års perspektiv og inneholder tre hovedelementer:

- *kostnader til å sette i stand kulturminner og kulturmiljøer som i dag er i dårlig forfatning pga. manglende vedlikehold over mange år*
- *årlig behov for vedlikehold for å unngå nye skader*
- *tilgang til nødvendig kompetanse*

Riksantikvarens beregninger viser at det er behov for en sterk vekst i bevilgningene over noen år. Samtidig viser den at dersom denne planen følges, er det mulig å trappe ned til et ordinært drifts- og vedlikeholdsnivå etter en tid. Ved å ta et betydelig løft de nærmeste årene, legges et grunnlag som etterhvert kan redusere kostnadene. Dersom innsatsen ikke trappes opp nå, vil det ikke bare forskyve utgiftene, men de vil vokse for hvert år som går.

Totalkostnaden over 20 år er beregnet til omlag ni mrd. kroner, fordelt med ca. fire mrd. kroner på istandsetting og ca. fem mrd. kroner på løpende vedlikehold.

Miljøverndepartementets og andre statlige aktørers andel av dette er anslått til rundt fire mrd. kroner, mens eierne og kommunenes andel er på ca. fem mrd. kroner. Det er ikke prioritert mellom ulike områder og tiltak. De beregnede kostnadene kommer i tillegg til dagens bevilgning.

De totale kostnadene til å sette i stand utvalgte kulturminner og kulturmiljø og til å vedlikeholde dem er beregnet til:

- *Fredete bygninger og anlegg: Totalt 1,5 mrd. kroner fordelt med ca. 664 mill. kroner på istandsetting og ca. 880 mill. kroner på løpende vedlikehold. Staten dekker ca. 33 prosent - ca. 500 mill. kroner. Kommunene/eierne dekker ca. 67 prosent - ca. en mrd. kroner.*

- *Kirker: Totalt 3,4 mrd. kroner fordelt med ca. 1,8 mill. kroner på istandsetting og ca 1,6 på løpende vedlikehold. Staten dekker ca. 26 prosent - ca. 900 mill. kroner, og kommunene/eierne ca. 74 prosent - ca. 2,5 mrd. kroner.*
- *Kulturmiljø: Totalt tre mill. kroner over fem år. Kun beregnet for utvikling av forvaltnings- og skjøtselsplaner. Staten dekker hele beløpet.*
- *Arkeologiske kulturminner: Totalt ca. 62 mill. kroner fordelt med 30 mill. kroner på istandsetting og 32 mill. kroner på løpende sikring, skjøtsel og tilrettelegging. Staten dekker hele beløpet.*
- *Bergkunst: Totalt er det beregnet i underkant av 177 mill. kroner til sikring av bergkunsten, fordelt med 80 mill. kroner til tidsbegrensede prosjekter og ca. 97 mill. kroner til løpende oppgaver. Staten dekker hele beløpet.*

Kulturminnevernet har så langt ikke hørt noen forpliktende formuleringer fra politisk hold om at de presserende behov Riksantikvaren har dokumentert vil bli møtt med nødvendige bevilgninger i årene som kommer. Det er heller ingen grunn til å stikke under en stol at mange kulturminner ikke er tatt med i Riksantikvarens beregninger.

2. Kulturminnefondets muligheter

Forslaget om etablering av Norsk kulturminnefond er et lyspunkt i dette bildet. Gitt at fondet blir bygget opp til en anstendig størrelse vil det kunne bli en viktig agent i det norske kulturminnevernet og bidra til å utløse synergier mellom frivillig og offentlig innsats, privat og offentlig kapital.

Noen er redd for at det ikke finnes nok ikke-statlig kapital til å matche Kulturminnefondets størrelse, slik det er skalert i dag med 6 millioner kroner til utdeling i 2003 og 12 millioner kroner i årene deretter. Fortidsminneforeningen vil for å møte denne bekymring komme med et anslag av mulig ikke-statlig partsfinansiering, som dokumenterer at det ikke er noen grunn til å tro at den ikke-statlige finansieringsbiten i kulturminneprosjektene kommer til å mangle. Tvert i mot vil vi sannsynliggjøre at det Kulturminnefondet regjeringen har foreslått på 200 millioner kroner er uhyre spedt i forhold til de ikke-statlige midler som kan reises.

Men før vi går videre på dette, vil vi presentere fire prosjekter fra samtiden, som viser hvordan ikke-statlige aktører allerede er med på å finansiere kulturminnevernet. Eksempelene viser også hvordan man kan få til et gunstig samspill mellom offentlige og private penger i kulturminneprosjekter.

Eksempel 1: Reinskloster i Rissa, Sør-Trøndelag

Hovedbygningen på Reinskloster, som nå settes i stand på antikvarisk vis, er resultat av et spleiselag som eier har fått i stand. Bygningen er under fredning. Prosjektet går over tre år, og finansieringen de to første har vært fordelt slik: Riksantikvar/fylkeskommune 850 000, eier 400 000, stiftelser og gavefond: 1 150 000.

I tillegg har kommunen bidratt med søknadsskriving, koordinering, purring, rapportering. Dette siste er viktig all den tid disse prosjektene ikke "kommer av seg selv". Noen må ta initiativ, "lobbe" og siden drifte dem, og det kan til tider være ressurskrevende.

Eksempel 2: Ringerike Museum i Buskerud

For et par år siden to Venneforeningen til Ringerike Museum affære da museet trengte vedlikehold. I dag er den nødvendige restaureringen som kostet 369 000 kroner gjennomført. Starten på finansieringen var at Ringerike kommune støttet prosjektet med 20.000 kroner, og stilte sin ingeniør til disposisjon i aktuelle tekniske spørsmål. Sparebank1 Ringerike gikk deretter inn og bevilget 200.000 kroner. Videre ga Hønefoss Sparebank 40.000 kroner, Sparebanken NOR 35.000 kroner og Kreditkassen 20.000 kroner. Som Ringerike kommune, bidro Hole kommune etter hvert med 20.000 kroner. Kulturavdelingen i Buskerud fylkeskommune støttet også med 35.000 kroner. Norderhov Skogeierlag ga 5000 kroner, og Viken Skogeierforening 3000 kroner. Dette ga faktisk 9000 i overskudd på prosjektet. (Kilde: Nationen 28.08.2001 - utskrift følger vedlagt).

Eksempel 3: Moen gård i Lunde i Telemark

Etter at kommunen sa nei til å utvikle Moen gård i Lunde til kultursenter, mobiliserte Halvor Saga det lokale næringslivet til innsats for gården som betegnes som Lundes svar på Maihaugen. Han fikk raskt samlet inn 500.000 kroner. Han fikk gratis graving, grus,

kantstein, takstein, lekter, papp, elektrisk montasje for 40 000, kjøkkeninnredninger nok til tre etasjer, rørleggerarbeid, bad og servanter. Saga sier til Telemark Arbeiderblad at han dessuten er 96 prosent sikker på at den lokale banken vil bidra med 50 000 kroner. (Kilde: Telemarksavisa 18.05.2002 - utskrift følger vedlagt).

Eksempel 4: Altertavle i Vår frue kirke i Trondheim

Det ble tidlig i 2002 klart at det trengs 1,5 millioner til restaurering og konservering av altertavlen i Vår frue kirke i Trondheim. Sparebank 1 Midt-Norge har allerede gitt 600 000 kroner, og leder av kirkens restaureringskomité, kapellan Kirsten Almås, sier til Adresseavisen at arbeidet har et femårsperspektiv (Kilde: Adresseavisen 22.03.2002 - utskrift følger vedlagt).

3. Minimum 100 millioner fra ikke-statlige kilder

Fortidsminneforeningen vil i det følgende argumentere for at det årlig reises en kapital fra ikke-statlige kilder til kulturminnevern på minst 170 millioner kroner. Det er uvisst hvor stor andel av disse verdiene som vil kunne knyttes til eventuelle kulturminneprosjekter. Sier vi noe over halvparten, er anslaget svært moderat. Foreningen holder det derfor som sikkert at det kan reises ikke-statlig kapital til å matche et kulturminnefond med en avkastning på 100 millioner kroner årlig, slik Kulturminneutvalget har gått inn for i NOU 2002:1.

Vi understreker at anslaget er beregnet ut fra den aktivitet som foregår forut for kulturminnefondets etablering. Ingen vet i dag hvor mye i tillegg til dette fondet vil kunne utløse.

Hvordtallene i anslaget ser slik ut. Vi har på de følgende sidene gjort rede for hvordan vi har kommet fram til disse tallene.

Fond og stiftelser	18,6 millioner kroner
Offentlig, ikke-statlig støtte	21,7 millioner kroner
Private eieres egenbidrag	43,4 millioner kroner
Lag og foreninger	88,1 millioner kroner
Sum:	171,8 millioner kroner

4. Fond, stiftelser og næringsliv

Det finnes en rekke fond og stiftelser som yter bidrag til kulturminneprosjekter rundt om i landet. Beklageligvis finnes ingen samlet oversikt over denne enormt viktige samfunnsinnsatsen.

Noen fond og stiftelser arbeider med hele landet som virkefelt, andre begrenser seg til et mindre geografisk område. De fleste fond og stiftelser som er aktive på kulturminnefeltet har kulturvern/kulturminner kun som ett av flere virksomhetsområder.

Noen av de største nasjonale innenfor kulturminnevern er aktørene er Stiftelsen UNI, Stiftelsen Fritt ord, Kavlis almennyttige fond, og stiftelsen Sat Sapienti. Disse alene sto i 2001 for en utdeling til kulturminneprosjekter på 15,6 millioner.

Navn	Penger brukt pr. år på kulturminneprosjekter i 2001 i mill. kroner.
Sat sapienti	1,5
Stiftelsen UNI	12,9
Stiftelsen Fritt ord	0,9
O. Kavli og Knut Kavlis almennyttige fond	0,3
Sum:	15,6

I tillegg finnes det også som sagt en rekke andre fond rundt om i landet som engasjerer seg i kulturminneprosjekter, G.C Rieber-fondene (Hordaland), Foldøys fond og Fortidsminneforeningens "Antikvarisk vernefond" (Rogaland), Stiftelsen Selvaags fond til almennyttige formål (virkefelt: Groruddalen i Oslo), Anders Jahres Humanitære stiftelse (som legger særlig vekt på virksomhet i Sandefjord og Vestfold), Lucy Høgshs Stiftelse, Sigvald Bergesen d.y og hustru Nankis almennyttige stiftelse, Ivar Arntsens Minnefond (Helgeland), Skipsreder Tom Wilhelmsens stiftelse og mange andre.

Fortidsminneforeningen anslår at det hvert år deles ut minimum tre millioner kroner til kulturminneprosjekter fra andre fond enn de fire store nasjonale fondene som er nevnt over.

Det er derfor rimelig å hevde at fond og stiftelser i løpet av et år gir minimum 18,6 millioner kroner til kulturminneformål.

Fortidsminneforeningen har i dette regnestykket ikke inkludert tall for ren støtte til kulturminneprosjekter fra næringslivet. Vi minner imidlertid om at denne støtten årlig er betydelig (jf. eksemplene i punkt 2). Vi viser også til en vedlagt artikkel fra NRK Kulturmytt fra 27.12.2001, som forteller at kultursponsingen øker.

5. Offentlig, ikke-statlig støtte

Fortidsminneforeningen er videre kjent med at det, til tross for anstrengt økonomi i våre kommuner og fylkeskommuner, til en hver tid tilflyter kulturminnevernet midler herfra.

Fortidsminneforeninger understreker at det ikke er eksplisitt sagt i Regjeringens opplegg for Norsk kulturminnefond at offentlig, ikke-statlig støtte skal kunne inngå som "egenfinansiering" i prosjekter som får støtte fra Kulturminnefondet. Foreningen vil imidlertid sterkt gå inn for at slik åpning vil bli gitt, jf. formuleringene i foreningens høringsnotat til Finanskomiteen i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett for 2002.

Det finnes ingen samlet oversikt over hva som brukes av midler i kommuner og fylkeskommuner på kulturminnerelaterte prosjekter i løpet av et år, men Fortidsminneforeningen regner med at det på årlig basis i gjennomsnitt vil la seg gjøre å fremskaffe minimum 50 000 kroner i gjennomsnitt til kulturminnerelaterte prosjekter.

Dersom det åpnes for slik finansiering i kulturminnefondsprosjekter vil med andre ord den fylkeskommunale og primærkommunale finansieringskilden representere minimum 21,7 millioner kroner.

6. Eiere

Det finnes ikke, så vidt vites, oversikter over hvor mye private eiere av kulturminner bruker årlig på de kulturminner de eier. Kostnadene ved vern av bygninger er imidlertid ikke små, og Fortidsminneforeningen finner grunn til å anta at det i hver kommune i Norge hvert år finnes eiere som til sammen legger inn 100 000 kroner i sine kulturminner.

Hvis man ganger opp dette på landsbasis utgjør dette totalt 43,4 millioner kroner

Dette tallet bygger på antagelser om rene pengeutgifter i forbindelse med kulturminnene. Egeninnsats i form av tid fra eieres side er ikke tatt med her, men vil selvfølgelig utgjøre ytterligere egenfinansiering i kulturminnefondssammenheng.

At kulturminner kan generere store årlige inntekter, som også kan gå inn i verneprosjekter, kan illustreres ved hjelp av følgende to eksempler fra fartøyvernet: Jekta Pauline hadde i 2001 inntekter på ca. 1,6 millioner kr, hvorav ca 67% er egenfinansiering (inntekter ved salg av turer). Ca 33% er offentlig finansiering tildelt av museet som eier båten og vedlikeholdsmidler fra Riksantikvaren. Ishavsskuta "Havnøy" - et verneverdig seilfartøy tilknyttet barneverntiltak - hadde i 2001 inntekter på ca. 350 000,-. De fikk ingen støtte fra det offentlige.

Også for landfaste kulturminner gjelder det samme. Stiftelsen Aur prestegård i Akershus - et tilfeldig valgt eksempel - hadde inntekter på om lag 244 000 i 2001. I 2002 har stiftelsen satt av 145 000 kroner til investering i kulturminnet.

7. Dugnadsinnsats og pengestøtte fra foreninger

Landslaget for lokalhistorie (LLH), som er historielagenes landsorganisasjon utga nylig en rapport om historielagenes virksomhet, kalt "Røtter og vekst - Historielagenes aktivitet og omfang i 2000" (Trondheim 2002). De historielagene som er med i LLH har til sammen 80 000 medlemmer. I tillegg finnes 20 000 medlemmer i historielag som ikke er organisert i LLH. LLH-undersøkelsen ble sendt ut til 525 lokale lag - 292 av disse bidro med svar til undersøkelsen.

Denne undersøkelsen viste at et gjennomsnittlig historielag hadde følgende antall dugnadstimer i løpet av 2000 i kulturminnesammenheng:

Istandsetting av gamle bygninger:	494
Flytting av bygninger:	128
Istandsetting av andre kulturminner:	40
Vedlikehold, museum:	82

Sum: **744**

Hvis man regner dette tallet som representativt for historielagenes gjennomsnittlige årlige dugnadsinnsats i forhold til kulturminner, og ganger dette med antall historielag i LLH som finnes i 2002 (ca. 405) gir dette et gjennomsnittlig dugnadstall for hele LLH pr. år på 301 320.

I tillegg finnes det en lang rekke tilsvarende lokallag med tilsvarende aktivitet i andre organisasjoner. Hvis man tar utgangspunkt i medlemslisten til Kulturvernets fellesorganisasjon (KORG) vil man få følgende tall:

Historielagsbevegelsen ¹ :	591 historie- og sogelag
Forbundet kysten:	94 lokallag
Fortidsminneforeningen:	21 avdelinger
Foreningen for fartøyvern:	401 verneverdige fartøyer
Norsk jernbaneklubb:	14 lokallag
Norsk fyrhistorisk forening:	50 medlemsforeninger/lag (anslag)
Rutebilhistorisk forening:	8 lokalavdelinger

Sum: **1179 lokale grupper av ulikt slag**

Fortidsminneforeningen understreker at det i kulturminne-Norge finnes en rekke lag og foreninger utover de som fremgår av oversikten over. "Venneforeninger" i tilknytning til kulturminner er et godt eksempel på dette. Disse er i liten grad tilknyttet landsdekkende overbygninger.

Hvis man så trekker beregningen fra LLH-rapporten ett skritt videre og antar at dugnadstimetallet for et gjennomsnittlig historielag også kan være representative for andre lokale lag som er engasjert i kulturminnevernet - en antagelse som slett ikke er urimelig! - kommer man til at det årlig legges ned 877 176 dugnadstimer innen det frivillige

---

¹ Tallet inkluderer både historielag organisert i LLH og frittstående historielag.

kulturminnevernet i Norge. Hvis man tar utgangspunkt i en verdi av 100 kroner² per dugnadstime, utgjør dette en verdi av godt og vel 87 millioner kroner.

I denne sammenhengen må det også nevnes at de aller fleste lag og foreninger sitter med egenkapital og inntekter som vil kunne nyttes til kulturminnefondsprosjekter. Sett at hvert lokallag bruker 1000 kroner årlig på dette (et anslag som må kunne anses som nesten latterlig lavt) kommer man opp i over 1,1 millioner kroner, bare her.

Vi har heller ikke inkludert de verdier som ligger i fylkesorganisasjoner og nasjonale organisasjoner i denne sammenhengen, selv om også disse vil kunne komme inn som egenkapital i kulturminneprosjekter.

Fortidsminneforeningen anser det for sannsynlig at at frivillige organisasjoner innen kulturminnevernet årlig vil kunne stille med verdier til kulturminnefondsprosjekter på minst 88,1 millioner kroner per år.

---

² Tallet representerer en alminnelig akseptert verdifastsettelse av dugnadstimer.